

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/22, p. 343-366

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12144>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

Referees/Hakemler: Doç. Dr. Muhammet KOÇAK –
Doç. Dr. Sueda ÖZBENT

This article was checked by iThenticate.

BENLİK İMAJI VE ÖTEKİLEŞTİRİLME: SOSYAL KATEGORİLERİN OLUŞTURULMASINDA FARKLI ANLATIM BİÇİMLERİ*

Serap DEVRAN**

ÖZET

Bu çalışmada biyografi ve interaktif analizi kuramları çerçevesinde konumlandırma ve sosyal kategorilerin incelenmesi için kullanılan analiz yaklaşımları baz alınmıştır. İstanbul'da Alman Dili ve Edebiyatı Bölümünün'de okuyan iki kız öğrencinin anlatımlarında benlik imajları ve ötekileştirilme deneyimleri interaktif analizi yöntemiyle incelenerek betimlenmesi amaçlanmıştır. Söz konusu iki öğrenci Almanya ve Avusturya'da doğmuş ve/veya büyümüş, okul sürecinin büyük kısmını Almanya ve Avusturya'da geçirmiştir. Almanların ve Avusturyalıların Türklerin tahsil görmeleri konusundaki negatif görüşlerinin etkisinde kalmıştır ve bu olumsuz deneyimin sonucunda da Türkiye'ye dönmeye karar vermiştir. Her ikisi Türkiye'yi kabul edilir bir gelecek açısından öğrenim görme ve mesleki ilerleme imkanları sağlayan alternatif bir yol olarak görmüşlerdir.

Çalışmanın analiz kısmında veri olarak yukarıda belirtilen kaynak kişilerle ayrı ayrı yaptığım röportajlardan elde edilen farklı konuşma bölümleri kullanılmıştır. Seçilen konuşma bölümlerinin analizinde interaktif ve dilsel olarak oluşturulan sosyal kategoriler betimlenmiştir; benlik- ve öteki kategorilerine atfedilen özellikler, eylem şekilleri ve değerlendirmeler hangi dilsel araçlarla ve yöntemlerle oluşturuldukları gösterilmiştir; konuşma sürecinde kaynak kişilerin kimliklerinin konumlarını ve yönlerini nasıl yapılandırdıkları belirlenmiştir.

Analizde şu sorulara cevaplar aranmıştır: Konuşma esnasında oluşturulan benlik ve öteki kategorileri için hangi etnik atfetmeler önem taşımaktadır? Benlik ve öteki kategorileri nasıl oluşturulmaktadır? Kategoriler hangi karakteristik özelliklerle ve eylemlerle oluşturulmaktadır? Sosyal aidiyetlik açısından kategoriler nasıl bir rol oynamaktadır ve nasıl değerlendirilmektedir?

Anahtar Kelimeler: Alman-Türk Göçü, Narratif Kimlik Analizi, Konumlandırma, Sosyal Kategoriler

** Dr. Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: serapdevran@yahoo.com

**SELF IMAGES AND THE ATTRIBUTIONS OF OTHERS:
DIVERGENT FORMS OF THE DEVIATION OF SOCIAL
CATEGORIES**

ABSTRACT

This contribution endeavours to undertake an analysis of interaction which will attempt to record the depictions of self images and the attributions of others inherent in a narrative voiced by two German-Turkish German Studies students in Istanbul while placing particular emphasis on the analytical concepts of “positioning” and “social categorisation”. The participants were born and raised in Germany and Austria respectively. Due to negative views on the educational potential of Turks held by the majority populations both young women decided to immigrate to Turkey. They regard Turkey as an alternative for a viable future educational and professional path.

By using two different excerpts from the interviews, the analysis aims to describe the interactive and linguistic production of social categorisation as well as to demonstrate how and through what means and methods the attribution of characteristics, modes of acts and attitudes is expressed through self- and external categorisations. It will also examine how the positions and aspects of the individual’s narrative identity emerging from the depiction are constructed.

The following questions will be examined: which ethnic attributions are relevant in the conversations in terms of self and other categorisation and how are they constructed? Through what characteristic means and methods are they constructed and represented? What role do they play with regard to the expression of social position and how are they evaluated?

STRUCTURED ABSTRACT

Introduction and Aim of the Study

Emigration to Turkey represents an essential turning point in the life of young people who were born and raised in German-speaking countries. There are many different reasons for doing so: experiences of discrimination and exclusion in German schools or the promise of success given by a school education and/or a course of study at a Turkish university with the chance to receive professional training.

Academic research has thus far focussed very little on the emigration of Turkish-origin populations back to Turkey. The first empirical studies were undertaken in the field of education research. More recent studies can be found in the field of qualitative social analysis. They are oriented towards and are focussed on the topic of “transmigration”. Studies looking into the social and linguistic experiences of German-Turkish migrants from the perspective of interaction analysis are still missing.

The present study is attempting an analysis of interaction which, with specific attention given to the analytical concepts of positioning and social categorisation, endeavours to capture fully the depictions of the retrospectively recalled negative experiences in the biography of two female students, their impact on self-image and the attributes attached to them by others as well as the students' linguistic and communicative behaviour.

Accordingly, the aim of the study is to analyse - using two different excerpts from conversations - the interactive and linguistic construction of relevant categories in the here and now of the interview situation as well as to demonstrate how and by what means the attribution of characteristics, behaviours and attitudes with regard to their own and to other socio-cultural group/s is conveyed and how the positions and aspects emerging from this depiction constructs their own narrative identities. In doing so, the following are the guiding questions:

- which socio-cultural categories are relevant in conversation regarding self-image and external attributions and how are they generated;
- which characteristic qualities and behaviours are attributed to them;
- how and by what linguistic means and methods does self- and external positioning and evaluation happen through social categorisation;
- by what linguistic means and methods is this process of positioning expressed;
- what role does available linguistic competence play in expressing identity?

Characterisation of the Interviewees and the method of raising data

My interviewees are female students at the department of German language and literature at a university in Istanbul. From the transcribed conversations I have selected two excerpts which – after looking through the material – seemed characteristic for the specific immigrant experience and the process of emigrating of each of these two young women.

Berna was born and raised in Germany; the second one, Ahu, was born in Turkey and only moved to Austria at eight years of age. Berna, who felt that the German education system evaluated her negatively and that she was viewed as incapable, regards emigration to Turkey as an opportunity to obtain academic training. Ahu, who, despite difficulties when starting out in elementary school in Austria, achieved highly, but then decided to go to Turkey to study, constructs a positive self-image while confronting negative attributions on the part of Austrians.

I initiated the interview by prompting the interviewees to recall their experiences in Germany / Austria; experiences the two interviewees had within educational institutions as well as their social environs and to describe how these experiences impacted their educational, social and personal development.

Theoretical and Methodical Framework

For the analysis of the selected conversation excerpts I have made recourse to concepts which endeavour to capture the reconstruction of narrative-generated identities, first and foremost the concept of positioning.

With the aid of the concept of positioning, an entry point based on recorded materials to processes of constituting identity in narratives can be obtained, “because it allows reconstructing the representational and performative actions of the narrator relevant to identity” (Lucius-Hoene/Deppermann 2004: 166). In doing so, various levels are differentiated: self- versus external positioning in narrated time frames, the positioning of depicted characters within the narrated time frame and the relation between the narrating and the narrated self. External positioning is usually accompanied by a complementary self-positioning: for instance, as a person who knows the world of the addressee and has had similar experiences.

A central component of acts of positioning is social categorisation. Self- and external positioning includes the attribution and appropriation of facets of social and individual identity: for example, membership in a social group or the attribution of moral characteristics. Starting from locally generated attributes, reference to characteristics on the social macro level can be made through social categories. The concept of indexicality plays a deciding role with regards to social categorisation, in as much as it tries to illuminate the process through which the link between linguistic elements and overarching social meaning is established throughout the ongoing process of constituting meaning.

During the lingual generation of processes of categorisation, Dausendschön-Gay/Drescher (1995) differentiate the “labelling” and the “evoking” of social categories. “Labelling” means that the category is made explicit at the outset of the conversation and is added to throughout the conversation by the depiction of category-specific attributes and behaviours. “The Turks” are thus explicitly – by way of the category name - introduced into my recorded interview materials discussed below and then subsequently characterised step-by-step through typical attributes. “Evoking” is the reverse process for the author: the category is at first slowly build up by describing category-specific attributes and behaviours, only to be denoted by a specific lexeme at the very end. However, an explicit attribution might also not necessarily be undertaken and the indication of a social category can take place through the dramatic rendition (of a conflict) by a person who speaks and acts in a way that is characteristic for a specific category. This was, for instance, the case in one of my previous contributions in which the interviewee Berna re-enacts an altercation between her and a job counsellor.

Results and Reviews

The session of job counselling, which could have opened up an avenue to training, is depicted as a failure by the narrator. The positioning of the job counsellor as uncooperative and trying to demonstrate her position of power is achieved by the following means:

Turkish Studies

- through asking three questions in quick succession without giving the addressee the chance to answer;
- by providing a form without explanation;
- through the fact that the job counsellor does not give information about advanced professional and educational opportunities, but instead points out social and ethnic limitations which render the professional aim impossible.

Berna thought of the job counsellor as overly powerful and xenophobic. Through this she felt that she was positioned as an incompetent and incapable of academic success immigrant child and decided to escape to Turkey.

Ahu's decision against a course of study in German studies in Innsbruck and the related attributions of ethnic categories are described as follows:

- initially the general view of Austrians that Turks are incapable of academic success is stated: "The Turks can't study languages".
- this is followed up by a justification for this statement in the form of a quasi-citation of Austrians: "Because the Turks can't speak German that well";
- Ahu accepts this negative external attribution: "I also believed this" and bases her choice of where to study on it;
- she then expresses this negative view of Turks on the part of Austrians through a generalised rule: "A Turk cannot study in Germany or Austria".
- this negative attribution, which she accepted in the past, but has now disproven, amuses her from today's perspective.

Conclusion and Discussion

Comparing the depictions of self- and external categorisation given by the interviewees, the following similarities and differences come to the fore:

- in the category constellation: "I" (Berna, Ahu) vs. the "others" (job counsellor/Austrians), the "others" are active and the "I" is reactive;
- the interviewee Berna is overwhelmed by the demonstration of power on the part of the job counsellor; the interviewee Ahu adopts the negative view of Austrians with regards to the academic incapability of Turks; both interviewees see Turkey as a way to an acceptable academic and professional training and decide to return to Turkey;
- the focus while working on categorisation is the depiction of the others and the reaction of the narrating "I" to the actions of others;
- Berna generates her self-categorisation as an uncooperative, academically incapable immigrant child through "evoking", in as much as she lets the job counsellor speak and act in a xenophobic and condescending fashion;

Turkish Studies

- the self-categorisation of Ahu, by contrast, happens explicitly through the labelling of the “Turks“, through juxtaposing “linguistically competent Austrians“ and “linguistically incapable of academic success Turks“;
- Berna’s perspective stems from an “internalised“ view and turns outwards, which means the eye of the narrating „I“ turns to the “others“;
- Ahu’s perspective stems from an „external“ view and turns inwards, which means the attributions of the “others” are internalised by the narrating „I“;
- Berna interactively describes the events in a fast, excited and exaggerated manner, Ahu’s manner of interaction, by contrast, is slow, accentuated; she describes the events with distance and a sense of humour.

Recommendations

Interviewees in my interviews with „returnee“ students report of exclusions after their return to Turkey because of language and social abnormalities. A question of interest would be how the negative experiences in Turkey and their impact on the self-images of the interviewees and the attributions by others as well as their communicative actions are recounted, interpreted as well as evaluated and by which linguistic means they are conveyed. A study of the depiction of self-images and attributions by others in different social environments is noteworthy and should be dealt with in another contribution. The relevant question emerging from studying further data is whether the comparison of interviewees allows for the detection of a narrative construction of a returnee identity.

Keywords: German-Turkish Migration, Narrative Analysis of Identity, Positioning, Social Categorisation.

Giriş

“*Deutsch-Türkische Migration: Die Darstellung narrativer Identitäten von Studentinnen in İstanbul*” konulu pilot çalışmamda, Almanya’da ve Avusturya’da doğan ve/veya büyüyen ve Türkiye’ye dönen gençlerin dil ve sosyal deneyimlerini araştırdım. Almanya’da, Türkiye’ye geri göç konusunu ele alan çalışmaların sayısı oldukça düşüktür. Yapılan çalışmalarda, Türkiye’ye dönen öğrencilerin Türkçe ve Almanca dil becerileri incelenmiştir (Daller 1999, Bilen/Develi 1995). Yeni çalışmalar ise sosyoloji alanında “Transmigrasyon” konusu çerçevesinde, Almanya’da yüksek tahsil görmüş gençlerin Türkiye’ye dönme nedenleri içerik bakımından ele alınmıştır (Pusch 2013).

Bu çalışmada, Türkiye’ye dönen ve İstanbul’da üniversite okuyan gençlerin sosyal ve dil deneyimleri konusu, interaktif analizi yöntemleriyle incelenmiştir. Çalışmanın amacı göçün çeşitliliğini ve nedenlerini belirli bir grubun bakış açısından göstermektir. Göç biyografilerinin çeşitliliğinin ve bu çeşitliliğe dayalı benlik imajlarının kavranabilmesi için, İstanbul’da üniversitede Alman Dili ve Edebiyatı okuyan öğrencilerimle yaptığım 40 biyografik röportajın arasından sosyal ve kültürel yönelimleri ve kendilerini konumlandırmaları açısından birbirinden farklılık gösteren üç bayan öğrenci seçtim. Almanya’da doğup büyüyen bu ikisi, 10 ve 16 yaşlarındayken Türkiye’ye yerleşmişler. Üçüncüsü Türkiye’de doğmuş, 8 yaşındayken Avusturya’ya gitmiş ve üniversite okumak için Türkiye’ye geri dönmüş. Çalışmada, üç farklı göç sürecinin ele alınmasının yanı sıra,

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/22

bu kişilerin Türkiye'ye geldikten sonra yaşadıkları deneyimlerin penceresinden Almanya ve Avusturya'da geçen yaşamlarına geriye bakarak oradaki deneyimlerini nasıl anlatıp yorumladıkları ve hangi dilsel araçları kullandıkları incelenmiştir.

Aşağıda söz konusu olan yurt dışından Türkiye'ye yerleşen iki genç kız İstanbul'da Alman filolojisi okumaktadır. Bu çalışmada, her ikisiyle ayrı ayrı yaptığım konuşmalardan hazırlanan transkript bölümleri tanıtılmaktadır. Bu bölümlerde kaynak kişiler (informant) Almanya ve Avusturya'da yaşadıkları dışlanma deneyimlerini anlatmış ve karşılaştıkları ötekileştirilme olayları karşısında benlik imajlarını nasıl oluşturdukları analiz edilmiştir¹. Analizde, kaynak kişilerin konuşma esnasında oluşturdukları benlik imajları ve ötekileştirilme deneyimleri konuşma analizinin yöntem ve araçlarıyla yeniden canlandırılarak (rekonstrüksiyon), kullandıkları dilsel araçlar ve yöntemler tespit edilmiştir. Kişilerin farklı konumlandırma (positioning) aktiviteleriyle oluşturdukları çeşitli benlik ve öteki kategorileri de belirlenmiştir.

Analizin amaçları interaktif ve dilsel olarak oluşturulan sosyal kategorileri yeniden canlandırmaktır; konuşma anında kaynak kişilerin ait oldukları etnik ve sosyo-kültürel grupların karakteristik özelliklerini ve eylem şekillerini hangi dilsel araçlarla ve yöntemlerle oluşturduklarını göstermektir; anlatma sürecinde kaynak kişinin kendi kimliklerinin konumlarını ve yönlerini nasıl yapılandırdığını belirlemektir.

Birinci kaynak kişi Berna Almanya'da doğmuş. Almanya'da yaşadığı olumsuz okul deneyimlerinin ardından eğitimini yarıda bırakıp 16 yaşında Türkiye'ye göç etmiş. İstanbul'u başarılı bir eğitim hayatı için alternatif olarak seçmiş.

Türkiye'de doğan ve 8 yaşında Avusturya'ya gelen ikinci kaynak kişi ise Ahu, ilkokulda yaşadığı zorluklara rağmen yatılı bir kız lisesine geçmeyi başarmış. Lise bitirme sınavından (Matura) başarılı olduktan sonra İstanbul'a dönmeyi ve Alman filolojisi okumaya karar vermiş.

Ben her ikisini İstanbul'da bir üniversitenin Alman Dili ve Edebiyatı bölümünün öğrencileri olarak tanıdım. Sosyolengüistik dersimde Almanya'dan dönen öğrencilerle bir çalışma yaptığımı öğrendiklerinde yurt dışındayken ve Türkiye'ye döndükten sonraki süreçte yaşadıkları deneyimleri hakkında benimle konuşmak istediklerini söylediler. Dersten sonra üniversitedeki çalışma odamda her biriyle yaptığım ayrı ayrı konuşmada serbest anlatım kaydı yöntemini kullanarak yaklaşık bir saat boyunca ailede, eğitim kurumlarında ve sosyal çevrede edindikleri deneyimleri ve bu deneyimlerin öğrenim, sosyal ve kişisel gelişimlerini nasıl etkilediğini anlattılar.

Teorik yaklaşım olarak “positioning” ve sosyal kategoriler

Aşağıda söz konusu olan konumlandırma (positioning) yaklaşımını konverzasyon analiziyle birleştiren çalışmalarda, kişilerin konuşma esnasında interaktif ve dilsel eylemlerle kimlik oluşturduğu savunulur². Bu yaklaşım Bamberg'in (1997), Lucius-Hoene/Deppermann'ın (2004) ve Wortham'ın (2001) çalışmalarında mevcuttur. Çalışmalarda, nesnel bir konu hakkında konuşmanın bile her zaman bilgilenmekten daha fazlası olan sosyal eylemlerin bağlamı içerisinde gerçekleştiğine işaret edilir. Bu anlayışa göre narratif kimlik bir kimlik çalışmasıdır ve bir kişinin karşılıklı etkileşim içerisinde bulunduğu durumla bağlantılı olarak kimliğinin önemli yönlerini, narratif olarak nasıl

¹ “Dışlanma” kavramının ayrıntılı sosyolojik açıklaması için bk. Çopuroğlu/Mengi (2014).

² “Positioning”- yaklaşımı Anglosakson diskursif psikoloji temelli olup, Davies ve Harré (1990) tarafından kognitif ve diskursif olmayan yaklaşımlara alternatif bir narratif analiz olarak geliştirilir. Otobiyografik anlatımlarda kimlik atfetme, oluşturma ve canlandırma konularının araştırılması Bamberg'in Almanca'da “Positionierungskonzept” (Konumlandırma yaklaşımı) (1997,1999) olarak kavramlaştırılan yaklaşıma dayanır. Bamberg'in teorisi Lucius-Hoene/Deppermann (2004) tarafından ele alınarak geliştirilmiştir.

oluşturduğuna bağlı belirlenir (Lucius-Hoene/Deppermann 2002: 75)³. Kişi, “Ben nasıl bir insanım, karşılıklı etkileşim içerisinde olduğum partnerimin bana ne tür bir insan olarak bakmasını ve nasıl davranmasını istiyorum?” sorularından yola çıkarak, belirli yönleriyle dilsel eylemlerini gerçekleştirir. Bu yönleriyle kişi kendisini etkileşim içinde sosyal olarak belirlenebilen bir kişi olarak gösterir; böylece etkileşimde olduğu partnerine onun tarafından nasıl görülmeğe istediğine işaret eder (self-positioning). Kimliğinin belirli yönlerini vurgulayan kişi, etkileşim kurduğu partnerine yönelttiği eylemlerle onun için de bir sosyal pozisyon belirler ve kendisinin onu nasıl gördüğünü ortaya koyar (other-positioning). Sosyal pozisyonlar ve kimliğin belirli yönleri karşılıklı ve ilerleyen konumlandırma aktiviteleriyle talep edilir, kabul edilir, değiştirilir, reddedilir ve sorgulanır. Konumlandırmalar birbiriyle örüntülü dilsel eylemlerle yapılır. Söz konusu olan belli türden dilsel eylemler değil, pozisyonların belirlenebildiği her tür dilsel eylemlerdir. Konumlandırmalar doğrudan ve açık veya dolaylı ve örtük olarak gerçekleştirilebilir.

Benlik ve öteki karakterlerini oluşturma, rol belirleme ve ahlâki sınıflandırma bir ifadeyle açık veya diğerinin yorumuna bırakılacak şekilde daha çok örtük olarak ifade edilebilir. Bir dinleyici, benlik ve öteki konumlandırmaları içeren her bir ifadeye karşılık verebilir ve onları tematize edebilir.

Lucius-Hoene/Deppermann (2004) konumlandırma yaklaşımını, ampirik anlatı kimlik araştırmalarında veri olarak baz alınan otobiyografik anlatımlarda uygulanabilecek bir araç olarak önermektedir.

“Bir ampirik yapı olan anlatı kimlik, anlatıcısının ana konuya odaklı ard zamanlı perspektifini kimlik oluşturma ile olağan ve kurumsal dilsel uygulamalarıyla birleştirir. (...) Anlatıcı yaşadıklarını ve deneyimlediklerini anlatırken, kendini hikâyenin eylemsel taşıyıcısı, tarihsel ve aktüel olarak yaşayan ve deneyimlediklerinin izlerini taşıyan aktörü olarak tanımlayabilir yapmak zorundadır” (Lucius-Hoene/Deppermann 2004: 167)⁴.

Konuşmacının kendisi, anlatma eyleminin var olan spesifik geçmiş bağintısından dolayı şimdiki zaman içinde yer alan, aktüel anlatıcı olan anlatan *ben*'e ve öykünün aktörü olan anlatılan *ben*'e bölünür. Böylece farklı anlatım düzeyleri ayırılır:

a) Anlatılan öykünün içerisindeki kişilerin konumlandırma aktiviteleri

Anlatan *ben*, öykü içerisinde anlatılan *ben*'i diğer kişilerle ilişkilendirerek konumlandırır (sahneleme). Öykü savunma, kanıtlanma, suçlama, eğlence işlevi görebilir. Öyküdeki kişiler de aynı şekilde kendilerini ve anlatılan *ben*'i konumlandırabilirler.

b) Anlatan *ben*'in, öyküdeki anlatılan *ben*'i ve diğer kişileri konumlandırması

Anlatan *ben*, öyküdeki anlatılan *ben*'i ve diğer kişileri konumlandırırken aktüel durum içerisinde dinleyici tarafından nasıl görülmeğe istiyorsa benlik konumlandırma (self positioning) aktivitelerini o şekilde gerçekleştirecektir (örneğin geçmişte gerçekleştirdiği eylemlerine mesafeli, eleştirel vs. yaklaşarak).

³ Narrative Identität wird bestimmt „als die Art und Weise, wie ein Mensch in konkreten Interaktionen Identitätsarbeit als narrative Darstellung und Herstellung von jeweils situativ relevanten Aspekten seiner Identität leistet“ (Lucius-Hoene/Deppermann 2002: 75).

⁴ “Als empirisches Konstrukt vereint narrative Identität die diachrone, auf einen Plot hin orientierte Perspektive des Erzählers mit den alltäglichen oder institutionellen sprachlichen Praktiken der Identitätsherstellung und -darstellung. (...) Im Erzählen eigener Erlebnisse und Erfahrungen muss der Erzähler sich als Handlungsträger der Geschichte, als historisch und aktuell Erlebender und als durch Erfahrungen geprägter Akteur kenntlich machen“ (Lucius-Hoene/Deppermann 2004: 167).

c) Anlatan ben ve dinleyici arasında gerçekleşen konumlandırmalar

Aktüel durum içerisinde benlik konumlandırma aktiviteleri gerçekleştirilirken öteki konumlandırmaları da oluşturulur. Anlatan kişi dinleyiciye kendisini bir uzman olarak gösterebilir, dinleyen onayını aldığı ileri sürebilir, onay almak isteğini açık bir şekilde ifade edebilir vs. Kendisini ne şekilde gösterdiğine bağlı olarak sadece karşısındaki kişi tarafından nasıl görülmek istediğini değil aynı zamanda kendisinin onu nasıl ve ne olarak gördüğünü de ortaya koyar.

Konumlandırma aktivitelerinin çok yönlü olması nedeniyle kimliğin birbirinden farklı yönleri açığa çıkabilir. Burada söz konusu olan sadece anlatılan ben'in, başkaları ve kendisi tarafından belirlenen kimliklerinin birbirine zıtlık oluşturması değil, aynı zamanda anlatılan ben'in benlik konumlandırmaları, anlatıcının aktüel olarak dinleyiciye doğrudan ve dolaylı olarak yönelttiği konumlandırma aktivitelerinden de farklılık gösterebilmesidir. Böylece öyküde yer alan benlik konumlandırmalarıyla aktüel ve performatif olarak oluşturulan benlik konumlandırmaları arasında bir gerilim söz konusu olabilmektedir. Bu farklılıkları içeren konumlandırma çalışmasında narratif kimliklerin değişik yönleri farklı düzeylerde yeniden canlandırılır.

Aşağıda konumlandırma yaklaşımının önemli bir bileşeni olan benlik ve öteki konumlandırmalarında oluşturulan sosyal kategorileri ve bu kategorilerin oluşturulma sürecinde kullanılan dilsel araçları ve yöntemleri ele alacağım. Benlik ve öteki konumlandırmalarının analizi, oluşturulan sosyal ve kişisel kimliğin çok yönlü boyutlarının yeniden canlandırılmasını mümkün kılmaktadır. Lokal olarak oluşturulan özelliklerden yola çıkılarak, sosyal kategorilerle sosyal makro düzeyindeki karakteristik özelliklerin birbiriyle olan ilişkisi kurulur. Sosyal kategorilerin oluşturulmasında dizinsellik (indexicality) veya anlamın bağlama-gönderimliliği önemli rol oynar. Dizinsellik (indexicality) veya anlamın bağlama-gönderimliliği yaklaşımı dilsel elemanlar ile genelleyici olan sosyal anlam arasında süregiden anlam oluşum sürecinde ortaya çıkan bağlantıların işlemini kavramaya çalışır.

Kategorilerin analizi için interpretatif sosyolojinin, sosyal psikolojinin, sosyolengüistiğin ve konuşma analizinin yaklaşımlarını kullanan çalışmaları temel alacağım⁵. Bu çalışmalarda, sosyal kimliğin (yaş, cinsiyet, statü, millî, etnik veya kültürel gruplara aidiyetlik) eylemleri belirleyecek kadar tek başına nesnel olmadığı, sosyal kimliğin konuşmada oluşturulduğu, eylemlerle ortaya çıkarıldığı ve başkaları tarafından onaylandığı, değiştirildiği ve reddedildiği görüşünden yola çıkılmaktadır.

Sosyolojik açıdan Sacks (1972, 1979) araştırmalarında sosyal kategorilerin oluşturulmasında kullanılan işlem ve yöntemlerle ilgilendi. Sacks konuşma esnasında katılımcıların sosyal kategori oluşturma sürecinde aktive ettikleri sosyal arka plan bilgisinin çözümlenmesi için kullanılabilecek metodik bir aparat oluşturdu.

Sacks kendi gözlemlerinden yola çıkarak, bir toplumun üyelerinin sosyal dünyalarında oryantasyonlarını sağlamak için konuşma esnasında belirli sosyal kategoriler kullandıklarını ve bu kategorilerle kendilerini ve diğer kişileri belli bir grubun üyeleri olarak sınıflandırdıklarını tespit eder. Bu kategoriler, üyelik sınıflandırma araçları (Membership Categorization Devices (MCDs)) olarak adlandırılan kategori koleksiyonları içerisinde yer almaktadır. Üyeler, koleksiyonlarda bulunan her bir kategoriye birleşik (go together) olarak görmektedir. Böylece başka kategoriler bir koleksiyona dahil edilmemektedir. "Kategoriensystem", kategori sistemi ve "kategoriegebundene Aktivitäten" kategoriye bağlı aktiviteler Sacks'ın geliştirdiği aparatın önemli kavramlarıdır. Bir

⁵ Söz konusu olan Kallmeyer/Keim (1994) ve Keim (1995, 2008) tarafından Almanya'nın Mannheim şehrinde gerçekleştirilen "Kommunikation in der Stadt" ile Drescher/Dausendschön (1995), Hausendorf (2002) bulunduğu Bielefeld araştırma grubunun "Nationale Selbst- und Fremdbilder im Gespräch" konulu projeleridir.

kategori koleksiyonunun organize olması, çoğunlukla kategori ve özellikleri arasındaki ilişkiyi sosyal ve kültürel olarak belirleyen bir sistemin içinde gerçekleşmektedir, örneğin “çekirdek aile, büyük aile, karı-koca, takım, yerli-yabancı, bir kurumun bölümü vs. Bu kategori sistemlerinde üyelerin işleri, görevleri, hakları düzenlenmiştir. Sacks (1972) “The baby cried. The mommy picked it up” klasik örneğinden yola çıkarak, kategorilerin günlük bilgi birikiminin elemanları olarak anlaşılması gerektiğini ifade eder. Sacks kategorilerin oluşturulmasında genel uygulama kurallarına ve dinleyici ilkelerine işaret eder. Bir grup insana, örneğin “takım” gibi bir kategori şeması uygulandığında, grubun üyeleri söz konusu kategori şeması için ön görülen pozisyonları tamamen gruplandırana kadar bu şema üyeler için önemini sürdürür. Veya bir kişi kategorize edilirken belirli bir şemadan bir kategori seçilir ve bu kişiyi takip edecek olan diğer kişi de aynı şemadan seçilen kategorilerle kategorize edilir.

Kategoriler, bir ifadenin tam olarak anlaşılmasını sağlamak için yukarıda verilen “çocuk” ve “anne” kategorileri ve bu kategorilerle ilişkili olan “ağlama” ve kucağa alma” eylemleri (category bound activities) örneklendirmesinde olduğu gibi açık bir şekilde ifade edilmek zorunda değildir. Kategorilere, eylemlerin betimlenmesiyle veya konuşma esnasında ortaya konulan özelliklerle de gönderme yapılabilir. Sacks, her toplumda çoğu üyenin sınıflandırılabilmesi sınırlı sayıda temel kategorinin olduğunu söyler. Bunlar cinsiyet, yaş, milliyet, din, etnisite gibi kategorilerdir. Bu kategorilerin “inference rich”, çıkarım açısından zengin olmaları nedeniyle sınıflandırılan kişiler hakkında geniş arka plan bilgisi verirler.

Konuşmalarda benlik ve öteki belirlemelerinin sosyal, kültürel ve etnik kategorileriyle ilişkilendirilmesi çoğu zaman iki değerli sınıflandırma örneği olarak karşımıza çıkar: kadın-erkek; çocuk-yetişkin; yerli-yabancı; müslüman-hristiyan vs.

Konuşanlar “ben/biz” ve “sen/siz” belirlemelerini ikili olarak ayırır. Bir kişinin tanınabilir olması için, konuşanların ve dinleyenlerin kategori koleksiyonlarına ve kategoriye bağlı faaliyetlerine ve özelliklerine yönelik ortak bir arka plan bilgisine sahip olmaları gerekir. Bu bilginin belirlenen kategoriye uygun olabilecek özellikleri ve eylem biçimleri içermesi gerekir.

Sacks’ın çalışmaları bilgi sosyolojisi alanında yer almaktadır. Çalışmaları, kategorilerin dilsel oluşturma süreçleriyle, interaktif olarak oluşturulan anlamlarla ve anlamların değerlendirilmeleriyle ilgili değildir. Aksine kategoriler ve kategorilerin oluşturma süreçlerine yönelik çözümler yeni sosyolengüistik ve konuşma analizi çalışmalarında geliştirilmiştir. Bu çalışmalarda, konuşmanın aktüel durumu içerisinde kişilerin ve grupların sosyal olarak kategorize edilmeleri sürecinde tercih edilen dilsel imkanlar ele alınır.

Kallmeyer/Keim (1994) ve Keim (1995) “*Kommunikation in der Stadt*” şehirde iletişim konulu Mannheim projesinde geliştirdikleri iletişim sosyal üslup yaklaşımıyla, interaktif olarak gerçekleştirilen benlik ve öteki sınıflandırmaları ile kapsayıcı sosyal ve kültürel örnekler ve oryantasyonlar arasındaki ilişkileri incelediler. Araştırma, kategorilerin açık bir şekilde ifade edilebildiği gibi kategoriye bağlı özelliklerin ve eylem şekillerinin betimlenebildiğini, ayrıca kategorilerin örtük olarak (“indexical”) dizinsel araçlarla, dilsel sembolizasyonlarla (bir dilden bir başka dile geçiş yapılarak) ve sahnelemeyle de ortaya konabildiğini, kategoriye bağlı eylemlerin değerlendirilmesi ise açık ifadelerle veya ironik, komik, mesafeli ve itici olduklarını ifade eden modalizasyonlarla gerçekleştirilebildiğini göstermektedir.

Belli kategorilere yönelik benlik ve öteki belirlemelerinin gerçekleştirilmesi, etkileşim açısından bazı sonuçlara götürür, çünkü bu durum etkileşim akışında oluşturulabilen, değiştirilebilen ve sorgulanabilen belirli özelliklerin ve eylemlerin beklenileceğini beraberinde getirir. Bir kişi, kendisini ve diğerlerini farklı sosyal kategorilere yerleştirerek ağırlığı kimliğin belirli yönlerine

çevirebildiği gibi bir kategorinin belirli yönlerini ön plana çıkararak diğer yönlerini arka planda bırakabilmektedir.

Drescher/Dausendschön-Gay (1995) çalışmalarında kategori oluşturma sürecinin dilsel olarak gerçekleşmesinde uygulanan (“Etikettieren”) etiketleme ve (“Evozieren”) çağrıştırma eylemlerinin ayrımını ortaya koyarlar. Etiketleme, bir konuşmanın başında açık bir şekilde ifade edilen bir kategorinin, konuşma süresince o kategoriye bağlı özelliklerle ve eylemlerle desteklenerek oluşturulması anlamında kullanılmaktadır. Aşağıda kullandığım konuşma verilerimde bir kategori ismi olarak (“die Türken”) Türkler açık bir şekilde söylendikten sonra konuşma süresince tipik olan özelliklerinin betimlenmesiyle adım adım karakterize edilir.

Araştırmacılar, etiketlemenin tersi olan çağrıştırma eylemini şu şekilde tarif ederler: kategori, kategoriye bağlı özellikler ve eylemlerin betimlenmesiyle yavaş yavaş oluşturulduktan sonra açık bir şekilde adlandırılır. Kategorinin ismi açık bir şekilde söylenmediği durumlarda ise kişi sosyal bir kategoriye sahnelemeyle, örneğin o kategori için karakteristik olacak şekilde konuşarak ve davranarak kategoriye işaret edebilir. Aşağıda analiz edilen örnekte kaynak kişi Berna, Almanya’da okulda bir meslek danışmanı ile arasında geçen bir karşılaşmayı sahneler.

Benlik ve öteki kategorilerinin oluşturma süreçleri ile konuşma esnasında ortaya koyulan kimlikler arasında sıkı bir bağ vardır. Antaki/Widdicombe’a (1998) göre, bir kimliğinin olması, “being cast into a category with associated characteristics and features” bir kategoriye, çağrıştırılan karakteristiklerine ve özelliklerine bürünmek anlamına gelir.

Keim (2008, Teil III, Kap. 4) ve diğerleri (2012, S. 385ff.) verilerinin analizinde kategori oluşturmada sosyal benlik ve öteki atfedilmesi sürecinde rol oynayan dilsel araç ve yöntemleri şu şekilde betimler: bir kişiye veya gruplara atfedilen kategori isminin açık bir şekilde ifade edilmesi; kategoriye bağlı özelliklerinin ve konuşanlar tarafından sosyal bir kategoriye yerleştirilen kişi veya kişi gruplarının yorumlanan karakteristik özelliklerinin ve eylem şekillerinin gösterilmesi; bir kategorinin ya da özelliklerinin ve eylem biçimlerinin açık veya örtük bir şekilde değerlendirilmesi; bir kategoriye, sosyal yönlerini sembolize eden yöntemlerle karakteristik eylemlerinin ve konuşma şekillerinin sahnelenmesi; başka bir deyişle sınıflandırılan kişiler sınıflandırıldıkları kategoriye özgü konuşmalarla ve davranışlarla canlandırılır veya konuşmalar ve davranışlar sahnelenmeyle gösterilir; konuşanların sosyal kategori oluşturma sürecinde gerçekleştirdiği kimlik yönetimi açısından kendi konuşmalarına ve eylemlerine yönelik açık ve örtük değerlendirmeleri ve onaylamaları veya mesafeli yaklaşımları önemlidir.

Yukarıda bahsedilen sosyal kategorilere yönelik çalışmalar aşağıda yer alan analiz örnekleri için çok sayıda teorik ve analitik ip uçları vermektedir. Kategori sistemlerinin analizi ve betimlenmesi açısından Sacks’ın yaklaşımı ve Bielefeld araştırma grubunun çalışmaları önemlidir. Kategori süreçlerinin ve kategori süreçlerinde benlik ve öteki oluşturmalarında kullanılan dilsel araç ve yöntemlerin kavranması ve betimlenmesi konusunda ise Drescher/Dausendschön-Gay’ın (1995), Kallmeyer/Keim’in (1994), Keim (1995, 2008) ve Hausendorf’un (2000) çalışmaları ilgi çekicidir. Söz konusu kategori analizlerinin doğrudan Deppermann’ın (2013) konumlandırma yaklaşımıyla ilişkilendirilmesi mümkündür. Deppermann (2013) çalışmasında Sacks’ın (1972) sosyolojik analizlerinin ötesine geçilmesini ve konverzasyon analizinde yer alan yaklaşımlarla benlik ve öteki konumlandırmalarını genişletilmiş bir kategori analiziyle ele alınmasını savunur. Bu tür kategori analizleri yukarıda bahsedilen çalışmalarda çok yönlü ve çeşitli şekilde yapılmıştır, ancak konumlandırma yaklaşımı analize dahil edilmemiştir.

Bu çalışmada, araştırmacının kaynak kişi Berna ve Ahu ile yaptığı iki ayrı konuşmada narratif olarak oluşturulan benlik ve öteki imajlarının nasıl oluşturulduğu, güçlendirildiği, ayrıntılı olarak ortaya konulduğu veya değiştirildiği incelenmektedir. Analizde aşağıda belirtilen sorulara cevaplar aranmaktadır:

1. Kaynak kişilerin benlik ve öteki konumlandırmaları hangi etnik ve/veya sosyal ve kültürel kategorilerle oluşturulur?
2. Sosyal ve kültürel kategoriler hangi karakteristik özelliklerle ve eylem şekilleriyle ilişkilendirilir?
3. Benlik ve öteki konumlandırma ile oluşturulan sosyal kategoriler hangi dilsel araçlarla ve yöntemlerle oluşturulur ve nasıl değerlendirilir ?

Kaynak kişiler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar

İlk değerlendirmede her iki kaynak kişi arasındaki benzerlikler birçok açıdan karşılaştırılabilir: Söz konusu kişiler Almanya'dan ve Avusturya'dan Türkiye'ye yerleşen ve dolayısıyla her iki ülkede göç deneyimleri edinen genç kadınlardır. Her iki kadın Almanların ve Avusturyalıların yurt dışında yaşayan Türklerin öğrenimleri hakkında olumsuz değerlendirmelerinin etkisinde kalarak yurt dışında yaşayan ailelerini bırakıp Türkiye'ye göç etmeye karar verdiler. Türkiye'yi ilerleyen okul ve yüksek öğrenimleri açısından bir çözüm yolu olarak gördüler. Her ikisi de İstanbul'da bir üniversitede Alman Dili ve Edebiyatı bölümünde öğrencidir. Ortak olan bu yönlerinin yanı sıra kaynak kişilerin benlik oluşturmalarında birçok farklılıklar mevcuttur. Bu farklılıklar benlik oluşturma biçimlerinin karşılaştırılmasına izin vermemektedir. Aşağıda önemli bulduğum farklılıkları ayrıntılı olarak ele almaktayım:

Almanya'da doğup büyüyen kaynak kişi Berna'nın benlik konumlandırmasından açık bir şekilde anlaşılmaktadır ki, Berna kendisini arkadaşlarının ve ailesinin bulunduğu Güney Almanya'da evinde hissetmektedir. Genç yaşta Almanya'ya gelen ikinci kuşağı temsil eden anne ve babasının üçüncü çocuğudur. Çocuklarının eğitimine büyük önem veren annesi ailede kararları veren kişidir. Berna'yı okul eğitiminde destekleyerek Almancayı çok iyi konuşmasını, okulda başarılı olmasını, iyi bir liseye gitmesini ve üniversitede prestijli bir bölümde okumasını istemektedir. Almanca yaşamının değişik alanlarında baskın olan dildir ve buna bağlı olarak da Berna için Almancanın değeri yüksektir. Türkçe ise aile içerisinde ebeveyn, büyük anne ve büyük babayla konuştuğu dil olarak sınırlıdır. Berna yaşamının erken dönemlerini, anaokulunda ve eğitim kurumlarında edindiği deneyimlerini olumlu yönde hatırlamaktadır. Karışık anaokulunda benzer sosyal deneyimleri ve becerileri olan başka göçmen çocuklarla birlikte kendini iyi hissetmektedir. İlkokulda, anaokulu ortamına benzer bir durum olduğu için Alman ve göçmen çocuklarla arkadaşlık yapabilmektedir. Bunun yanı sıra Berna çalışkan ve başarılı bir öğrencidir ve sosyal çevresinin beğenisini ve takdirini görmektedir. Berna ilkokul son sınıfta ilk olumsuz deneyimini yaşar. Kendi değerlendirmelerine göre iyi bir liseye (Gymnasium) girmenin koşullarını yerine getirmesine rağmen, sınıf öğretmeni Berna'ya ortaokula (Realschule) gitmesi için olur verir. Öğretmeni, başarılı ve iyi bir ortalamaya sahip olan Berna'nın ilkokuldan sonra doğrudan bir liseye (Gymnasium) geçmesinin zor, fakat ortaokula (Realschule) bitirdikten sonra liseye geçmesinin güvenli olacağını öne sürer. Ortaokula (Realschule) başlayan Berna, derslerde gösterdiği azminin takdir edilmemesinden, yazılı sınavlardan düşük notlar almasından ve bundan dolayı ders çalışma motivasyonunu yitirdiğinden şikayet eder.

Sekiz yaşında Avusturya'ya göç eden Ahu yaşamının erken dönemini farklı deneyimlemektedir. Ahu Innsbruck'ta ilkokulun dördüncü sınıfına başladığında hatırlayacağı çok sayıda olumsuz olayla karşılaşır ve kendi deyimiyle hayatının şokunu yaşamaktadır. Avusturyalılarla olan ilk karşılaşmasında dışlanmayı ve kendini ifade edememeyi deneyimlemektedir. İlk yıl bir

kelime Almanca bile anlamadığını ve öğrencilerin onunla alay ettiğini bu yüzden de kendini kötü hissettiğini hatırlamaktadır. Öğretmenleri Ahu'dan sınavlarda yazacağı Almanca metinleri derste ezberlemesini istemektedir. Ahu deneyimlediği dışlanma nedeniyle derslere katılmamayı ve sınıftaki öğrencilerden uzak durmayı çözüm olarak görür. Sınıfta yarı Türk olan bir kız öğrenciyle ve okuldan sonra katıldığı etüt derslerinde iki kız öğrenciyle arkadaş olunca Almanca öğrenmeye başlar. Kurduğu arkadaşlıklar sayesinde Almanca becerileri daha da düzelir ancak dil seviyesi henüz bir liseye başlayacak düzeyde değildir. Yüksek bir öğrenim görmesini isteyen babasının isteği üzerine dördüncü sınıfı tekrarlar. Bu sefer sınıfın mevcudu önceki yıla göre farklıdır. Sınıfta Alman çocuklarının yanı sıra, bir çok yabancı çocuk, özellikle Türk çocukları vardır. Ahu bir önceki yıl yaşadığı yetersizlik ve dışlanma deneyimleri nedeniyle Türklerin arasına katılır ve Almanca yerine sadece Türkçe konuşmayı tercih eder. Öğretmenleri bu duruma şiddetle karşı çıkar ve sıkı eğitim kuralları uygulayarak Ahu'yu Türkçe değil Almanca konuşmaya zorlarlar. Ahu geriye dönük yaptığı değerlendirmesinde öğretmenlerin davranışını yerinde bulduğunu, çünkü aksi takdirde Almancayı öğrenemeyerek bir liseye de (Gymnasium) gidemeyeceğinin altını çizerek. Beşinci sınıftan sonra yatılı liseye geçmeyi başaran Ahu, okulunun tek Türk öğrencisidir. İlk defa o zaman Avusturyalı sınıf arkadaşlarının Türk çocuklarını ve gençlerini nasıl gördüklerine ve değerlendirdiklerine şahit olur ve kendisinin de ait olduğu bu etnik gruba yönelik Avusturyalı perspektifini öğrenir.

Konuşma bölümlerinin analizi: benlik ve öteki imajlarının iki farklı şekilde oluşturulması

Benlik ve öteki imajlarının konu edilme nedenleri arasında kaynak kişilere negatif imajlar yöneltilmesi, örneğin başkalarıyla karşılaşmalarında yabancı olarak görülmeleri, reddedilmeleri yer almaktadır. Aşağıda analiz edilen konuşma bölümleri olumsuz öteki tanımlarının oluşturulmasında ve kaynak kişilerin kendi benlik imajları üzerinde çalışmalarında önemli sayılmaktadır. Konuşma analizinin amaçları şunlardır:

- karşılaşılan yabancılik imajları karşısında oluşturulan benlik imajının canlandırılması ve tanımlanan kategori özelliklerinin belirlenmesi;
- benlik ve öteki imajının oluşturulmasında konumlandırmaların dikkate alınarak oluşturma sürecinin ve süreç içerisinde kullanılan dilsel araç ve yöntemlerin betimlenmesi.

Anlatım biçimi olarak çağrıştırmaya: bir “yabancı” olarak değersiz görülme olayı

Bu konuşma bölümünde Almanya'da orta okulda bir meslek danışmanı ile Berna arasında bir görüşme geçmektedir. Berna önce konuya giriş yapar sonra kendisi danışmanla yaşadığı olayı belirleyerek anlatır:

- 123 BC⁶ (1.14) °hh (0.2) U:ND ich wollt eigentlich mediZIN studier_n,
 124 BC (0.23) UNT (.) durch DIEse (.) daMALS gab_s (.)-
 125 BC ja diese beTREUungen (.) die in die SCHUle kamen;
 126 BC JA was willst du sp_später WERden-
 127 BC °h
 128 SD hm
 129 BC wie is es mit dein DURCHschnitt was denkst du was du WIRST,
 130 BC °h da hat_ne FRAU zu mir wirklich-
 131 (0.36)
 132 BC sehr hartnäckich in;
 133 BC (.) en_BLATT vor MIR (.) HINGelegt-
 134 BC dann HAB ich so gemeint <<t> JA >;
 135 BC was ist daMIT,
 136 BC °h da hat sie zu mir gemeint LIES mal deinen NAMen,
 137 (0.65)
 138 BC da hab_i gsagt <<t> ja WIEso > ich weiß doch wie ich heiß,
 139 (0.34)
 140 BC hat sie gemeint LIES mal deinen NAMen hab ich gesagt ja berna
 cakır,
 141 (0.21)
 142 BC h° durch DAS wirst du so VIEle schwierigkeiten HABen-
 143 BC ich emPFEHL dir einen anderen JOB;
 144 (0.33)
 145 SD hmhm
 146 BC da <<t> hab_i gsagt nee oDER > ? °hh dann bin ich in DIEsem JAHR;
 147 BC hh°
 148 (0.45)
 149 BC °h da war ich sechzehneinhalb kurz vor SIEBzehn-
 150 (0.7)
 151 BC bin ich ins URlaub gekommen in türkeI,

Berna meslek danışmanlığını, kendisinin etnik ve sosyal açıdan değersiz görüldüğü bir çatışma sahnesi olarak ortaya koyar. Berna tıp okuma isteğini açıklamasının ardından, dinleyiciye yönelttiği (“ja damals”) *hani o zamanlar* bilgisiyle, kendisinin okula gittiği zamanlarda danışmanların okula geldiklerinin bilindiğini çerçeveler ve yaşadığı olayın meydana geldiği zamana geçer. Sahne, danışmanın Berna’ya kendini ifade etmek için zaman tanımayan ard arda sıralanan üç aşamalı soru bombardımanı ile başlar: JA was willst du sp_später WERden- wie is es mit dein DURCHschnitt was denkst du was du WIRST, (126/129) *evet ileride ne olacaksın, ortalaman ne durumda, ne olmayı düşünüyorsun.*

was denkst du was du WIRST, (129) *ne olmayı düşünüyorsun* sorusu, danışmanın bakış açısından öğrencinin sadece tek bir meslek edinme yolu bulunduğunu içermektedir. Danışman bir sonraki adımda bir şey söylemeden öğrencinin önüne bir kâğıt koyar. Ard arda sıralanan sorularla

⁶ Açıklama: BC kaynak kişi Berna’yı, SD röportajı yapan kişiyi temsil etmektedir.

ve sessizce kâğıt önüne koyma eylemiyle danışmanın davranışı tipikleştirme ve güç içeren bir boyut kazanır. Bu duruma karşı Berna: <<t> JA >; was ist daMIT, (134/135) *evet, bununla ne olacak* sorusunu sorarak bir önceki eylemi anlamadığını gösterir. Bunun üzerine danışman eyleminin gücünü artırarak Berna'ya LIES mal deinen NAMen, (136) *ismini okusana* talebini yöneltir.

Kelime anlamı açısından ele alındığında 16 yaşında bir ortaokul öğrencisine yöneltilen bu talebin pek bir geçerliliği olmadığı açıktır. Berna: <<t> ja WIEso > ich weiß doch wie ich heiß, (138) *neden ki, ismini zaten biliyorum* sorusuyla bu tür bir talebin ne anlama geldiğini çözemediğini ifade ederek tepkisini gösterir. Kadın, Berna'nın tepkisine karşılık: LIES mal deinen NAMen, (140) *ismini okusana* talebini tekrarlar. Bu sefer Berna kendisinden istenileni yapar ve okur: hab ich gesagt ja berna cakır, (140) *dedim ki evet berna cakır*. O an sahnelemenin en can alıcı noktası gerçekleşir: danışman Berna'nın Türk ismine işaret ederek bir tespit bulur: durch DAS wirst du so VIEle schwierigkeiten HABen- ich EMPFEHL dir einen anderen JOB; (142/143) *bundan dolayı o kadar çok zorluk yaşayacaksın ki sana başka bir iş öneririm*.

Buradan açık bir şekilde anlaşılmaktadır ki danışmanın bakış açısından Berna'nın tıp okuma hayalini gerçekleştirme isminin etnik ve sosyal geçmişine işaret etmesinden dolayı mümkün görünmemektedir. Berna'nın olayı sahneleme şekline bakıldığında meslek danışmanının davranışı büyük ölçüde ayrımcıdır. İleri sürdüğü argümanın temelinde şu sonuç yatmaktadır: Türk ismi taşıyan insanların Alman eğitim sisteminde yüksek akademik diplomalar almaları mümkün değildir. Berna'nın bu bakış açısına verdiği tepki: [da]<<t> hab_i gsagt nee oDER > ? (146) *o zaman dedim ki yo bu olamaz* şaşkınlığını ve kendini ifade edemediğini göstermektedir.⁷ Kısa bir süre sonra Berna meslek danışmanı ile yaşadığı deneyimlerden şu sonucu çıkarır:

165 BC °hh ich HASse das wenn mich leute KLEINdrücken,

166 (0.28)

167 BC oder in der art und WEIse und-

168 BC die ART und weise schon wie DIE zu mir KAM und das geSAGT hat (.)
das hat mir ÜBERhaupt nicht gefallen-

169 BC ich hatte GAR keine lust mehr in der (.) in DEUTSCHland zu
studier_n oder sonst WAS ich hab gedacht für WAS,

170 BC °h wenn die mir schon so KOMMT LIES mal wie du heißt,

171 BC °h (.) so hast du schwierigkeiten in der SCHUle oder sich DICH zu
erHöhen oder SONSTiges-

172 BC °h hab_i dacht NEE ich bleib in der türKEI;

°hh ich HASse das wenn mich leute KLEINdrücken, (165) *insanların beni küçük düşürmelerinden nefret ediyorum* ifadesiyle Berna bugün ki bakış açısından o dönemde ayrımcılığa uğradığını olayın sonucuna işaret eder: Meslek danışmanı tarafından ona yapılan – küçük düşürmek ve dışlamak – eylemleri karşısında gösterdiği içsel direncin büyüklüğünü HASse nefret etme kavramıyla ifade eder.

⁷ Gençler tarafından kullanılan nee oDER *hayır bu olamaz* ifadesinin anlamı sahnelenen olayın çerçevesinden bakıldığında şaşkınlıktan söyleyecek bir söz bulamama olarak anlaşılmaktadır. Başka bir bağlamda kullanıldığında aynı ifade bir sürpriz karşısında gösterilen sevincin anlamını da taşıyabilmektedir.

Berna'nın danışmanın güç sergileyen davranışlarını değerlendirirken bu duruma yönelik anlayışın etki alanını açıkça belli eder: die ART und weise schon wie DIE zu mir KAM und das geSAGT hat (.) (168) *ve onu söylerken hatta ne şekilde bana yaklaştı.* Berna değerlendirme yaparken dinleyicinin ortak plan bilgisine ve dolayısıyla onun anlatılanları anlayışla karşılayacağına güvenmektedir.

Ardından anlatılan olayın gerçekleştiği zamana döner ve danışmanın güç gösteren davranışını uygunsuz diye değerlendirerek tespitini genişletir: das hat mir ÜBERhaupt nicht gefallen- (168) *bu benim hiç hoşuma gitmedi.* Meslek danışmanının aşağılayıcı eylemleri Berna'nın Almanya'da okul kariyeri yapmasına karşı direnç geliştirmesine neden olur: ich hatte GAR keine lust mehr in der (.) in DEUTSCHland zu studier_n oder sonst WAS ich hab gedacht für WAS, (169) *Almanya'da okuma veya başka birşey yapma hevesim hiç kalmamıştı, düşündüm ki, ne için.* Berna bu deneyimin sonucunda danışmanın perspektifini üstüne alır ve etnik ve sosyal kökeni yüzünden Almanya'da başarılı bir okul ve meslek kariyeri yapma imkanı göremediği için yüksek öğrenimini Almanya'da gerçekleştirmekten vaz geçer. Bu deneyimin sonunda kararını verir: NEE ich bleib in der türkeI. (172) *hayır, ben Türkiye'de kalacağım.* Türkiye'yi bir çıkış hatta bir kaçış yolu Almanya'da kökeni yüzünden engellenen yüksek öğrenim ve meslek edinme açısından imkanlar sağlayan bir kaynak olarak görür.

Berna kendisine bir öğrenim yolu gösterecek olan meslek danışmanlığının yürütülme şeklinin başarısızlığını göstermektedir. Meslek danışmanının destekleyici olmayan ve güç gösteren bir kişi olarak konumlandırılması aşağıda belirtilen araçlarla oluşturulmuştur:

- öğrenciye cevaplama imkanı vermeden hızlı bir şekilde ard arda sıralanan üç soruyla;
- açıklama yapılmadan önüne bir kağıdın bırakılmasıyla;
- danışmanın, meslekî imkanlar ve yüksek öğrenim gelişimi hakkında açıklayıcı bilgi vermek yerine etnik ve sosyal sınırlar koyarak öğrencinin meslekî hedefini göz ardı etmesiyle.

Berna meslek danışmanını yaptırım gücü yüksek ve yabancı düşmanı bir kişi olarak görür. Kendisinin bir üniversitede okuyamayacak kadar yetersiz bir kişi olarak konumlandırıldığını hisseder ve Türkiye'yi bir kaçış yolu olarak görür.

Yukarıda gösterilen sahnenin ardından Berna ailesiyle birlikte Türkiye'ye tatile gider. Tatilin son gününde ailesine Türkiye'de kalacağını Almanya'ya dönmeyeceğini açıklar. 16 yaşında bir genç kızın hayatında önemli sayılacak türden böyle bir açıklama yapması pek alışılmış bir durum değildir. Orta okul son sınıfa başlayacak olan bir öğrenciden beklenen davranış ise kararını ailesiyle birlikte almasıdır. Aksine Berna ailesine ne danışman ile önceden yaşadığı olumsuzluğu, ne de Almanya'dan Türkiye'ye göç etme kararı verdiğini bildirir. Bu şekilde davranarak kendisini ailesine karşı geleceği hakkında kararlarını kendi verebilen bir kişi olarak konumlandırır. Hatta uzun uzun düşünmeye bile gerek kalmadığını, çünkü onu kararından vaz geçirecek hiç bir şeyin olmadığını altını çizer. Başka bir deyişle Berna Türkiye kökenini bir biyografik kaynak olarak bilir ve kabul edilir bir gelecek kurabildiği tek imkan olarak görür.

Anlatım biçimi olarak etiketleme: “Türklerin” Alman filolojisi öğrenimindeki yetersizliği

Ahu lise bitirme sınavından (Matura) sonra Alman filolojisi okumaya karar verir. Bu kararla beraber Ahu için üniversiteyi Avusturya'da mı yoksa Türkiye'de mi okumasının daha iyi olacağı

konusunu araştırma dönemi başlar. Türkiye'ye dönmesini olumlu kılan nedenler arasında aileden alacağı güven ve destekle öğrencilik hayatını daha rahat geçirebilmesi gelir. Lise döneminde Avusturyalı öğretmenleri tarafından birçok destek görmesine rağmen üniversiteyi Avusturya'da okumasına karşı olan nedenler ise birden fazladır. Başlıca nedenler arasında ilk okulda karşılaştığı dışlanma ve ait olamama deneyimlerini yaşamasıdır: *ich hab immer gesagt irgendwann werde ich mich entscheiden wo ich lebe (...) irgendwann geh ich zurück (1.16) weil (...) ich nich hier her gehör (627-630) Her zaman dedim ki, bir gün nerede yaşayacağıma kendim karar vereceğim [...] bir gün geri döneceğim, çünkü ben buraya ait değilim.* Ahu bu duyguyu her zaman Avusturyalıların „Türklerin“ davranışlarını negatif değerlendirdiklerinde yaşar. Özellikle ama Türkiye'yi seçmesindeki etkili olan olay şu şekilde gelişir: Ahu çevresindeki Avusturyalıları Alman filolojisi okuyacağını söylediğinde, herkesin güldüğünü ve ona „Türkler“ Alman Dili okuyacak kadar yetenekli değil şeklinde bir açıklama yapıldığına işaret eder. Röportajı yapan kişinin Türkler Avusturyalıları göre ne okur peki sorusunu şu şekilde cevaplar:

- 752 **ZY**⁸ [un WAS stud]iern sie? [die Türken]
 753 **AA** ((schmatzt)) °h
 754 (0.37)
 755 **AA** JA: (.) andere dinge halt die NICHT (.) so viel mit DEUTSCH zu tun [haben.]
 756 **ZY** [hm]
 757 **AA** (.) mit der SPRACHE nich[t so vie]ll zu tun haben weil;
 758 **ZY** [hm]
 759 **AA** °hh
 760 (0.28)
 761 **AA** <<betonend> die TÜRken (.) ja nicht so gut DEUTSCH können >;
 762 **ZY** hmhm hm
 763 **AA** °hh (.) un daRAN hab ich AUCH geglaubt (.);
 764 **AA** ich HAB-
 765 (0.3)
 766 **AA** ma geDACHT (.) ein eine türKIN oder ein türKE-
 767 (0.59)
 768 **AA** KANN
 769 (0.25)
 770 **AA** IN (.) DEUTSCHland oder in österreich
 ni[cht]
 771 **ZY** [NICHT st]udieren;
 772 **AA** ja
 773 (0.21)
 774 **ZY** hmhm
 775 (0.48)
 776 **AA** also etwas des mit der sprache-
 777 **AA** [zu tu]n hat de[s is](.) LUSTig;

⁸ Açıklama: ZY röportajı yapan kişiyi, AA kaynak kişi Ahu'yu temsil etmektedir.

Ahu Avusturyalıların Türklerin bir dili okumalarındaki yetersizliği yönündeki genel görüşünü ortaya koyar [755-757]. Nedenini Avusturyalıların perspektifinden bir ifade kullanarak açıklar: <<betonend> die TÜRken (.) ja nicht so gut DEUTSCH können >; (761) (vurgulayarak) *Türkler o kadar da iyi Almanca bilmiyorlar*. Ahu Avusturyalıların Türklerin dille ilgili üniversite tahsili görmeleri konusunda yetersiz oldukları yönündeki görüşünü üzerine alır: °hh (.) un daran hab ich AUCH geglaubt (.); (763) ve *buna ben de inandım*. Ve kendisi için de geçerli bir çeşit kural olduğunu düşünür: ich HAB-(0.3) ma geDACHT (.) ein eine türKIN oder ein türKE-(0.59) KANN (0.25) IN (.) DEUTSCHland oder in österreich ni[cht] (764-771) *Düşündüm ki, bir Türk kadını veya Türk erkeği Almanya'da veya Avusturya'da*. Formüle ettiği cümleyi tamamlamak üzere röportajı yapan kişi [NICHT st]udieren ; (771) *okuyamaz* kelimesini ekleyerek cümleyi tamamlar ve Ahu bu ifadeyi doğrular (ja, 772).

Bu kısımda Ahu ve röportaj yapan kişi işbirliği yapar ve paylaşılan ortak bilgi – her ikisi birer göçmen çocuğu olarak öğrenme yeterlilikleriyle ilgili olumsuz değerlendirmelerle karşı karşıya kalmışlar – Ahu'nun doğrulamasıyla güçlenir. Farklı konuşma biçimiyle, yavaş, vurgulu, ritmik, ara vererek konuşarak ve zorunlu önerme (apodiktik) şeklinde formüle edilen bu ifade Avusturyalıların ve Almanların genç Türk kadınlar ve erkekler için geçerli olan bir kural karakteri kazanır.

İlginç olan, Ahu'nun daha evvel çevresinin olumsuz bakış açısına karşı gösterdiği tepkilere kıyasla bu noktada kendisi için pozitif bir imaj oluşturmamasıdır. Dış kaynaklı “Türkler bir dili okuyacak yetenekte değiller” şeklindeki negatif görüşü kabul eder ve kendisi için de geçerli kılar. Başka bir deyişle lise bitirme sınavından sonra içinde bulunduğu karar alma aşamasında üyesi olduğu etnik “Türk” kategorisine olan negatif yaklaşımın etkisinde kalır ve kararını Avusturya'da üniversite okumak yerine Türkiye'ye dönmek için verir.

Kısa bir aradan sonra bugünkü bakış açısından o dönem verdiği kararının çıkış noktasını değerlendirir: [zu tu]n hat de[s is](.) LUSTig; (777) ve geçmiş deneyimlerine ve kararlarına eğlenceli bir mesafeden bakabildiğini gösterir: Ahu o dönem kendisi için geçerli kıldığı negatif imaja karşın bugün canlı bir örnek oluşturmaktadır. Alman filolojisi eğitimini başarıyla tamamladıktan sonra İstanbul'da bir üniversitenin bölümünde çalışmaktadır.

Alman filolojisini Avusturya'da okumama kararı alması ve bununla ilişkili etnik kategorinin karakterize edilmesi şu şekilde oluşturulmuştur:

- Önce Avusturyalıların Türklerin üniversite okumadaki yeterliliklerine yönelik genelleme bakış açısı tespit edilir: “Die Türken können keine Sprachen studieren” *Türkler dil tahsili yapamıyorlar*;
- Sonra bu tespitin nedeni Avusturyalıların perspektifinden bir alıntıyla açıklanır: “Weil die Türken nicht so gut Deutsch können” *çünkü Türkler o kadar iyi Almanca bilmiyorlar*;
- Ahu bu negatif öteki imajını üzerine alır: “Daran hab ich auch geglaubt” *ben de buna inandım* ve üniversite okuyacağı yerle ilgili kararı bu imajı temel alarak verir;
- Sonra Avusturyalıların Türklerle ilgili negatif bakış açısını genel geçer bir kural biçiminde formüle eder: “Eine Türkin oder ein Türke kann in Deutschland oder Österreich nicht studieren” *Bir Türk kadını veya Türk erkeği Almanya'da veya Avusturya'da üniversitede okuyamaz*;
- Bugünkü bakış açısından o dönem üzerine aldığı, fakat artık kendisi için bir anlamı olmayan bu negatif tanımlı eğlenceli bulur.

Turkish Studies

Ahu'nun bugünkü bakış açısından İstanbul'da Alman filolojisi okumak için verdiği karar doğrudur. Üniversite öğreniminde başarılı olmuş, yüksek notlar almış ve bölümünü severek okumuştur. Aynı zamanda akademik çevrenin beğenisini kazanmıştır. Innsbruck'daki okul döneminde Almanca konuşmadığından dolayı yaşadığı yetersizlik duygusunu zaman zaman hatırlasa da bir daha bu tür duygular yaşamamak üzere öğrenim yolunda ilerler. Başarının iki yüzü olduğunu görür: yüksek notlar aldığında çevrenin beğenisini kazandığını, başarısız olduğunda ise kendisiyle alay edildiğini ve kendisini yetersiz gördüğünü... Bu olumsuz deneyimleri baz alarak Ahu eğitim hayatında bir daha başarısız olmama kararını alır, çevresindeki kişilerin de kendisini hedefleri için çalışan, başarılı bir kişi olarak görmesini sağlar.

Sonuç

Bu çalışmada, yurt dışında doğmuş ve/veya büyümüş, İstanbul'da bir üniversitede Alman Dili ve Edebiyatı okumuş iki bayan öğrencinin, Almanya ve Avusturya'da etnik ve/veya sosyal ve kültürel açıdan dolaylı veya açık bir şekilde ayrımcılığa uğraması veya dışlanmaları konusu ele alınmıştır. Yaşadıkları olumsuz deneyimlerin etkisinde kalarak Türkiye'ye dönmeyi alternatif bir çözüm olarak görmüşlerdir.

Çalışmada, Türkiye'ye döndükten sonra yaşadıkları deneyimlerin penceresinden Almanya ve Avusturya'da geçen yaşamlarına geriye bakarak anlatılan bu deneyimlerin kişilerin benlik imajlarına ve ötekileştirilmelerine ve komünikatif eylemlerine etkisini nasıl anlattıkları, yorumladıkları ve hangi dilsel araçları kullanarak gösterdikleri incelenmiştir.

Kaynak kişilerin anlatımlarında benlik ve öteki kategorilerinin oluşturulma şekilleri karşılaştırıldığında aşağıda sıralanan benzerlikler ve farklılıklar tespit edilmiştir.

- “ben” ve “diğeri/diğerleri” kategori konstelasyonunda, “diğeri/diğerleri” (meslek danışmanı, Avusturyalılar) aktif olandır ve ben (Berna, Ahu) etkilenecek reaksiyon gösterendir;
- kaynak kişi Berna diğeri/güç gösteren ve “yabancı düşmanı” davranışından etkilenir, kaynak kişi Ahu Avusturyalıların Türklere olan negatif bakış açısını üstüne alır, her ikisi Almanya veya Avusturya'da kalmak yerine köklerinin bulunduğu Türkiye'yi öğrenimleri ve mesleki gelecekleri açısından olumlu bir kaynak olarak görür ve Türkiye'ye döner;
- kategori çalışmasının odağında diğeri/güç gösterenlerin beklenmedik eylemlerinden/perspektifinden yola çıkılarak anlatılan ben'in ne şekilde etkilendiği gösterilir.
- Berna benlik imajını örtük bir biçimde kendisinin diğeri kişilerin yabancıları dışlayan eylemleri karşısında yaşadığı çaresizliği çağrıştırarak oluşturur, Ahu ise benlik imajını açık bir biçimde Avusturyalıların Türklere yönelik “olumsuz” bakış açısını etiketleyerek ve dolaylı olarak “yeterli Avusturyalılar” karşısında “yetersiz Türklere” ilişkisi üzerinden gerçekleştirir;
- Berna perspektifini içerden dışarıya, başka bir deyişle bakışını anlatılan ben'den diğeri kişiye, Ahu ise dışardan içeriye, başka bir ifadeyle bakışını diğerlerinden anlatılan ben'e doğrultur;
- Berna olayı interaktif olarak hızlı ve heyecanlı bir şekilde, tipikleştirmeyle sahneler, Ahu ise yavaş, vurgulayarak, mesafeli ve eğlenceli bir şekilde betimler.

Öneriler

Üniversitede Almanya'dan geri dönen öğrencilerimle yaptığım röportajlarda, Türkiye'ye döndükten sonra dilsel ve sosyal açıdan dikkat çektikleri için dışlandıkları anlatılmaktadır.

Türkiye'de yaşanan bu olumsuz deneyimlerin benlik imajları, ötekileştirilme ve komünikatif eylemleri üzerindeki etkisinin ayrı bir çalışmada incelenmesini önermekteyim. Ayrıca geri göç konusunun çeşitliliğinin daha fazla veri üzerinde araştırılması, ortak bir narratif kimlik yapısının bulunup bulunmadığı sorusuna ışık tutacağı kanaatindeyim.

KAYNAKÇA

- Bamberg, M. (1997). Positioning between structure and performance. *Journal of Narrative and Life History* 7, (1-4), p. 335-342.
- Bamberg, M. (1999). Is there anything behind discourse? Narrative and the local accomplishment of identities. W. Maiers, B. Bayer, B. Duarte Esgalhado, R. Jona&E. Schaube (ed.): Challenges to theoretical psychology (p. 220-227). Selected/edited proceedings of the Seventh Biennial Conference of the International Society for Theoretical Psychology Berlin, 1997. North York: Captus University Publications.
- Bilen, H., Develi G. (1995): Sprachstandsanalyse bei den GermanistikstudentInnen des ersten Semesters an der Istanbul Universität. *Open Journal Systems*, Nr. 9, p.169-183. <<http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuaded/article/view/1023013149/1023012371>> (alıntı tarihi 15. 09. 2015).
- Çopuroğlu, Y. C., Mengi A. (2014). Toplumsal Dışlanma ve Otizm. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume, 9/5, Spring 2014, p. 607-626, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.6708>. ANKARA-TURKEY.
- Daller, H. (1999): Migration und Mehrsprachigkeit. Der Sprachstand türkischer Rückkehrer aus Deutschland. (=Europäische Hochschulschriften: Reihe 21, Linguistik) Bd. 211. Frankfurt: Peter Lang Verlag.
- Davies, B., Harre' R. (1990): Positioning: The discursive construction of selves. *Journal for the Theory of Social Behavior*, Vol. 20, Issue 1, p. 43-63.
- Deppermann, A. (2013). How to get a grip on identities-in-interaction. (What) Does 'Positioning' offer more than 'Membership Categorization'? Evidence from a mock story. *Narrative inquiry*, 23, p. 62-88. Erişim adresi: <http://nbn-resolving.de/urn/resolver.pl?urn:nbn:de:bsz:mh39-15334> (alıntı tarihi 20.10.2016).
- Devran, S. (2017). *Deutsch-Türkische Migration: Die Darstellung narrativer Identitäten von Studentinnen in Istanbul*. Eine biografie- und interaktionsanalytische Pilotstudie. Mannheim: Institut für Deutsche Sprache – amades. Erişim adresi: <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bsz:mh39-62245> (alıntı tarihi 26.06.2017).
- Drescher, M., Dausendschön-Gay U. (1995). 'sin wer an son immobilienmakler da eh gekommen'. Zum sprachlichen Umgang mit sozialen Kategorien im Gespräch. M. Czyzewski, E. Güllich, H. Hausendorf, M. Kastner (ed.): *Nationale Selbst- und Fremdbilder im Gespräch* (p. 85-119). Opladen: Westdeutscher Verlag.

- Hausendorf, H. (2000). *Zugehörigkeit durch Sprache*. Eine linguistische Studie am Beispiel der deutschen Wiedervereinigung. (= Reihe Germanistische Linguistik 215). Tübingen: Niemeyer.
- Kallmeyer, W., Keim I. (1994). Bezeichnungen, Typisierungen und soziale Kategorien: Untersucht am Beispiel der Ehe in der Filsbachwelt. W. Kallmeyer (ed.): *Kommunikation in der Stadt* (p. 318-386). Bd. 1: Exemplarische Analysen des Sprachverhaltens in Mannheim. (= Schriften des Instituts für deutsche Sprache 4.1). Berlin/New York: De Gruyter.
- Keim, I. (1995). *Kommunikation in der Stadt*. Bd. 3: Kommunikative Stilistik einer sozialen Welt „kleiner Leute“ in der Mannheimer Innenstadt. Mit zwei Beiträgen von Werner Kallmeyer. (= Schriften des Instituts für deutsche Sprache 4.3). Berlin/New York: De Gruyter.
- Keim, I. (2008). *Die „türkischen Powergirls“: Lebenswelt und kommunikativer Stil einer Migrantinnengruppe in Mannheim*. Genişletilmiş ikinci baskı. (= Studien zur Deutschen Sprache 39). Tübingen: Narr.
- Keim, I., Ceylan N., Ocak S., Sirim E. (2012). *Heirat und Migration aus der Türkei*. Biographische Erzählungen junger Frauen. (= Studien zur Deutschen Sprache 58). Tübingen: Narr.
- Lucius-Hoene, G., Deppermann A. (2002). *Rekonstruktion narrativer Identität*. Ein Arbeitsbuch zur Analyse narrativer Interviews. Opladen: Leske + Budrich.
- Lucius-Hoene, G., Deppermann, A. (2004). Narrative Identität und Positionierung. *Gesprächsforschung – Online-Zeitschrift zur verbalen Interaktion* 5, p. 166-183. Erişim adresi: www.gespraechsforschung-online.de/fileadmin/dateien/heft2004/ga-lucius.pdf (alıntı tarihi 20.10.2016).
- Pusch, B. (Hg.) (2013). *Transnationale Migration am Beispiel Deutschland und Türkei*. Wiesbaden: Springer VS.
- Sacks, H. (1972). On the analyzability of stories by children. J. Gumperz, D. Hymes (ed.): *Directions in sociolinguistics. The ethnography of communication* (p. 329-345). New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Sacks, H. (1979). Hotrodder: A revolutionary category. G. Psathas (ed.): *Everyday language. Studies in Ethnomethodology* (p. 7-14) . New York: Irvington.
- Selting, M., Auer P., Barth-Weingarten D., Bergmann J., Bergmann P., Birkner K., Couper-Kuhlen E., Deppermann A., Gilles P., Günther S., Hartung M., Kern F., Mertzlufft Ch., Meyer Ch., Morek M., Oberzaucher F., Peters J., Quasthoff U., Schütte W., Stukenbrock A., Uhmann S. (2009). Gesprächsanalytisches Transkriptionssystem 2 (GAT2). *Gesprächsforschung, Online Zeitschrift zur verbalen Interaktion*, 10, p. 353-402. Erişim adresi: <http://www.gespraechsforschung-ozs.de/fileadmin/dateien/heft2009/px-gat2.pdf> (alıntı tarihi: 15.09.2015).
- Wortham, S. (2001). *Narratives in action. A strategy for research and analysis*. New York: Teachers College Press.

Ek: Transkriptionskonventionen

GAT2 (Selting ve diğeri 2009)

Sequenzielle Struktur/Verlaufsstruktur

[] Überlappungen und Simultansprechen

[]

= unmittelbarer Anschluss neuer Sprecher/innenbeiträge oder Segmente (latching)

Ein- und Ausatmen

°h / h° Ein- bzw. Ausatmen von ca. 0.2-0.5 Sek. Dauer

°hh / hh° Ein- bzw. Ausatmen von ca. 0.5-0.8 Sek. Dauer

°hhh / hhh° Ein- bzw. Ausatmen von ca. 0.8-1.0 Sek. Dauer

Pausen

(.) Mikropause, geschätzt, bis ca. 0.2 sek. Dauer

(-) kurze geschätzte Pause von ca. 0.2-0.5 sek. Dauer

(--) mittlere geschätzte Pause v. ca. 0.5-0.8 sek. Dauer

(--) längere geschätzte Pause v. ca. 0.8-1.0 sek. Dauer

(0.5) gemessene Pausen v. ca. 0.5 bzw. 2.0 Sek. Dauer

(2.0) (Angabe mit einer Stelle hinter dem Punkt)

Sonstige segmentale Konventionen

und_äh Verschleifungen innerhalb von Einheiten

äh öh äm Verzögerungssignale, sog. „gefüllte Pausen“

: Dehnung, Längung, um ca. 0.2-0.5 Sek.

:: Dehnung, Längung, um ca. 0.5-0.8 Sek.

::: Dehnung, Längung, um ca. 0.8-1.0 Sek.

? Abbruch durch Glottalverschluss

Akzentuierung

akZENT Fokusakzent

ak!ZENT! extra starker Akzent

Tonhöhenbewegung am Ende von Intonationsphrase

?	hoch steigend
,	mittel steigend
–	gleichbleibend
;	mittel fallend
.	tief fallend

Verändertes Tonhöhenregister

<<t> was >	tiefes Tonhöhenregister
<<h> was >	hohes Tonhöhenregister

Sonstige Konvention

<<erstaunt> was >	interpretierende Kommentare mit Reichweite
-------------------	--

Lachen und Weinen

ha ha he he hi hi	silbisches Lachen
((lacht))	Beschreibung des Lachens
<<lachend> was >	Lachpartikel in der Rede, mit Reichweite
<<:-)> soo >	„smile voice“

Rezeptionssignale

hm ja nein nee	einsilbige Signale
hm_hm ja_a	zweiselbige Signale
nei_ein nee_e	
?hm?hm	mit Glottalverschlüssen, meistens verneinend

Sonstige Konventionen

((hustet))	para- und außersprachliche Handlungen u. Ereignisse
<<hustend> was >	sprachbegleitende para- und außersprachliche Handlungen u. Ereignisse mit Reichweite
()	unverständliche Passage ohne weitere Angaben

(xxx), (xxx xxx)	ein bzw. zwei unverständliche Silben
(solche)	vermuteter Wortlaut
(also/alo)	mögliche Alternativen
(solche/welche)	
((unverständlich, ca. 3 Sek))	unverständliche Passage mit Angabe der Dauer
((...))	Auslassung im Transkript

Lautstärke- und Sprechgeschwindigkeitsveränderungen, mit Extensionen

<<f> was >	forte, laut
<<ff> was >	fortissimo, sehr laut
<<p> was >	piano, leise
<<pp> was >	pianissimo, sehr leise
<<all> was >	allegro, schnell
<<len> was >	lento, langsam
<<cresc> was >	crescendo, lauter werdend
<<dim> was >	diminuendo, leiser werdend
<<acc> was >	accelerando, schneller werdend
<<rall> was >	rallentando, langsamer werdend

Veränderung der Stimmqualität und Artikulationsweise

<<creaky> was >	glotalisiert, "Knarrstimme"
<<flüsternd> was >	Beispiel für Veränderung der Stimmqualität, wie angegeben